

DŽEJMS GORDON FAREL

NEVOLJE

S engleskog prevela
Tijana Parezanović

Mono i Manjana
2010.

NEVOLJE

„Dokazi promene i propadanja *Mažestika* nisu samo lokalni fenomen, i upravo je taj osećaj pojedinačnog koje odražava univerzalno, osećaj koji tako uspešno prožima svaku stranicu ove mudre knjige, ono zbog čega je zadivljujuća.“

Gardijan

Deo prvi
ČLAN VISOKOG DRUŠTVA

U to vreme *Mažestik* je još stajao u Kilnaloku, na samom kraju uskog poluostrva prekrivenog sasušanim borovima tu i tamo nakrenutim pod čudnim uglovima. U to doba tamo je leti verovatno bilo i jahti, pošto je hotel svakog jula organizovao regatu. Te jahte su najverovatnije izvlačili na jedan od dva peščana žala koji su se izvijali u obliku polumeseca s obe strane poluostrva. Sada, međutim, više nema ni borova ni jahti i sasvim je moguće da će jednog dana plima poplaviti najuži deo poluostrva, koji je erozija dodatno suzila. Regata je pak iz nekog razloga prestala da se održava pre mnogo godina, pre nego što su Spenserovi preuzeli upravljanje hotelom. A još nekoliko godina kasnije i sam je *Mažestik* krenuo posle brodova, a pre borova, putem zaborava tako što je do temelja sagoreo – ali u tom se trenutku, naravno, već toliko raspao da to nije ni bilo važno.

Čudno je da se, uprkos korozivnom dejstvu morskog vazduha, počađaveli ostaci ogromne glavne zgrade još vide; iz nekog razloga – loš kvalitet zemlje ili blizina mora – nisu potpuno obrasli u rastinje. Tu i tamo među temeljima naziru se dokazi o nekadašnjoj veličanstvenosti *Mažestika*: mnoštvo kada za kupanje od kovanog gvožđa, recimo, koje su se prevrtale s jednog sprata u plamenu na drugi sve dok nisu tresnule na zemlju; takođe i izvijene konstrukcije kreveta, od kojih pojedine još nije bila potpuno pojela rđa, i neverovatno mnogo lavaboa i posuda za umivanje. Duž spoljnjeg zida ponegde postoje svedočanstva o strahovitoj snazi vatrene stihije: mogu se pronaći zgrušane kristalne bariče, obrazovane u slojevima, poput voska koji iskapa sa sveće, koje su se, naravno, nataložile tu kad su se prozori istopili. Ako ih podignete, rasplinuće vam se u ruci i pretvoriće se u mutne kapljice od kojih su i nastale.

Postoji još nešto čudno: naići ćete i na mnoštvo sićušnih belih skeleta raštrkanih na sve strane. Kostí su vrlo krhke i sigurno su pripadale, pomislio bi čovek, malim četvoronožnim životinjama... („Ali ne, nisu to bili nikakvi zečevi“, kaže moj deda uz osmeh.)

Nekada je to bilo mondensko mesto. Čak se smatralo čašću ako biste tamo odseli u letnjoj sezoni. Međutim, kad ga je Edvard Spenser kupio po povratku iz Indije, hotelu nije bilo ostalo mnogo od nekadašnje slave, gotovo ništa, iako mu jesu ostali neki verni gosti koji su se smenjivali iz godine u godinu, uglavnom neudate dame. Jedino objašnjenje za njihove redovne dolaske (pošto je pod Edvardovom upravom hotel brzo i odlučno krenuo ka dnu) jeste da su neudate dame postajale sve siromašnije kako je hotel bivao sve manje veličanstven. U svakom slučaju, i dalje bi govorele: „Oh, *Mažestik* u Kilnaloku? Idem tamo svake godine još od 1880...“, a čovek koji ga je prodao Edvardu tvrdio je da ima bar tih nekoliko vernih gostiju koji neizostavno dolaze svake godine. Na kraju su ti verni gosti postali na neki način teret za Edvarda (a kasnije i za Majora) – s njima je bilo gore nego da uopšte nema gostiju, jer su svi oni već dvadeset godina, pa i više, negovali sopstvene navike; već dvadeset godina odsedali su u istim sobama raspoređenim po raznim delovima te ogromne zgrade, pa, iako su čitava krila i ćoškovi hotela mogli zamreti i prepustiti se propadanju, ipak bi se na svakom spratu našao neki kutak koji pulsira životom i koji je stoga potrebno održavati. Polako su, međutim, kako su im godine prolazile a krvni pritisak se snižavao, jedno po jedno umirali.

Iz Londonske gazete, Centralni spisak:

Dolepomenuti se odriče svog nameštenja po završetku službe, privremeni major B. de S. Arčer, i zadržava čin majora.

Leta 1919. godine, malo pre no što je velika Pobednička parada domarširala do Vajthola, Major je izašao iz bolnice i otišao u Irsku da zatraži ruku svoje neveste Anđele Spenser. Bar je zamišljao kako postoji mogućnost da zatraži njenu ruku. Ali ništa konačno nije bilo ugovoreno.

Kad je bio kod kuće na odsustvu 1916. Major je upoznao Anđelu u Brajtonu, gde je boravila neko vreme kod rođaka. Maglovito se sećao tih dana pošto je bio ošamućen od neprekidnog, gromoglasnog udara artiljerije koji je njegovo sećanje na događaje pre i posle toga obavijao debelim pokrivačem. Bili su pomalo histerični – moguće je da je Anđela usred sveg tog patriotizma osećala kako bi trebalo da i ona ima nešto što može da izgubi, a da je Major osećao kako bi trebalo da ima makar jedan razlog da preživi. Sećao se da joj je obećao kako će se vratiti po nju i skoro ničega više. Zapravo, još se samo sasvim jasno sećao kako joj je rekao zbogom na *thé dansant*¹ u hotelu u Brajtonu. Poljubili su se skriveni velom od lišća i, kada je posegnuo rukom da se pridrži za nešto, snažno se dograbio za kaktus, zbog čega su mu mnoge reči na rastanku zazvučale neiskreno. Povreda je bila toliko velika da je jedva čekao da pobegne od nje. Možda je, međutim, taj potisnuti bol odao pogrešan utisak o njegovim osećanjima.

Iako je bio siguran da zaista nije zaprosio Anđelu ni u jednom trenutku za tih nekoliko dana koliko su se poznavali, bilo je van svake sumnje da su vereni: to uverenje podržavala je činjenica da je ona od samog početka potpisivala pisma rečima: „Tvoja verenica koja te voli, Anđela“. To ga je u prvi mah iznenadilo. Ali kako je vazduh donosio smrad smrti u rov u kome joj je škrabao odgovore pod svetlošću sveće, bilo je trivijalno i van svakog poimanja nepristojno cepidlačiti oko definicije određene isključivo društvom.

Anđela nije baš sjajno umela da piše pisma. Bilo je nemoguće naći u njima bilo kakav trag osećanja koja su delili za vreme njegovog odsustva 1916. Imala je sopstvene ritualne izraze poput: „Svaki dan mi sve više nedostaješ“ i „Molim se za tvoj bezbedni povratak kući, Brendane“. I koristila ih je u svakom pismu, kombinujući ih sa u potpunosti činjeničnim opisima domaćih dešavanja: kupovina sukanja za bliznakinje kod Svicera u Dablinu, na primer, ili ugradnja *Du Morovog* generatora za električno osvetljenje, prvog te vrste u Irskoj i zaduženog (sigurni su u to) da povrati *Mažestiku* ugled luksuznog hotela. Svaki lični kome-

¹ Popodneva igranka. (Prim. prev.)

tar i svaka emocija bili su ovim sistemom uspešno maskirani. Majoru to nije posebno smetalo. Bio je umoran od sentimentalnosti i oduvek je uživao u činjenicama – kojih tih dana nije bilo u dovoljnim zalihama u njegovom snažno prodrmanom sećanju (u bolnici se oporavljao od postartiljerijskog traumatskog sindroma). Stoga mu je, sve u svemu, bilo drago da sazna koje su veličine i boje nove suknje za bliznakinje ili kako se zovu, koje su rase, koliko su stari i kako se drže mnogobrojni psi Edvarda Spensera. Saznao je takođe mnogo toga o Anđelinim prijateljima i poznanicima u Kilnaloku, iako bi ponekad, naravno, usled njegovog narušenog pamćenja čitave gromade činjenica na neko vreme potonule, da bi kasnije ponovo izronile na nekom drugom mestu, baš kao što se, kako se priča, dešava s ponekim vulkanskim ostrvima u južnim morima.

Pošto je nekoliko meseci primao pisma svake nedelje, stekao je izuzetnu veštinu da ih čita i prikuplja nove činjenice, ponekad čak i zavirujući između njih u one dublje slojeve, gde bi se katkad poput štuke praćnula sena emocije. Na primer, čitao bi ponovo spisak Edvardovih pasa: Rover, Tobi, Fric, Hejg, Vuf, Papi, Bren, Fleš, Momče, Fok i Koli. A gde li je, zapitao bi se, Spot? Gde si ti, Spoti? Zašto se nisi javio kad smo te prozvali? A onda bi se setio, delom zainteresovan, delom zabrinut, da je u jednom predašnjem pismu pisalo kako su zvali veterinara jer je Spot bio „pomalo nezgodan“, ali da je veterinar rekao kako nije „ništa ozbiljno“. Na ovaj način je, nit po nit, vezao sebi šareni goblen Anđelinog života u *Mažestiku*. Ubrzo je tako dobro poznao to mesto da se, kada je krenuo tamo početkom jula, osećao gotovo kao da ide kući. Srećom pa je bilo tako, jer tada već, osim jedne starije tetke iz Bejzvotera, nije imao drugih članova porodice kod kojih bi otišao.

Posetio je tetku nakon što je izašao iz bolnice. Bila je to blaga i ljupka stara dama, njemu draga, pošto je u njenom domu i odrastao. Čvrsto ga je zagrlila sa suzama u očima, zapanjena time koliko se promenio, koliko je smršao i ubledeo, ali mu nije ništa rekla iz straha da će ga naljutiti. Pozvala je nekoliko svojih prijateljica na čaj da bi mu priredila lep doček, iako je sigurno slutila da mladić koji se vraća iz rata zaslužuje bolji doček od onog koji

mu može pružiti usamljena starica. U početku se činilo da se Major iznervirao kad je zatekao kuću punu gostiju sa šoljicama čaja u ruci, ali potom je, na staričino olakšanje, postao vrlo živahan i pričljiv – razgovarao je veselo sa svima, skokom prinosiso tanjire s kolačima i sendvičima i mnogo se smejao. Njene gošće, najpre uznemirene zbog njegove veselosti, uskoro su postale opčinjene njime i neko vreme je sve teklo savršeno dobro. Ubrzo ga je, međutim, izgubila iz vida i, nakon što ga je svuda tražila, zatekla ga je napokon samog kako sedi u praznoj sobi za odmor. U očima mu se ogleđao gorak, umoran izraz koji nikad ranije nije videla. Zapitala se šta drugo čovek može da očekuje. Mora da je preživeo mnoge grozote koje mirne stare dame (poput nje same) i ne naslućuju. Ali živ je, hvala Gospodu, i oporaviće se. Taktično se povukla i ostavila ga s njegovim mislima. Nešto kasnije on se ponovo vratio na čajanku savršeno veseo, a trenutak gorčine među pokrivenim nameštajem koji ne ume da govori bio je zaboravljen.

Major je, naravno, bio svestan da svojim čudnim ponašanjem brine tetku. Nervirao je samog sebe, ali tu nije bilo pomoći. Kada je drugom prilikom, u nadi da će ga zabaviti, tetka pozvala neke mlađe dame na čaj, sve ih je zaprepastio, jer je gladno zurio u njihova lica, noge, ruke. Razmišljao je: „Kako samo deluju čvrsto i postojano, a kako ih je u stvari lako odvojiti od tela!“ A čaj u njegovoj šoljici imao je ukus žuči.

Postojalo je, ipak, još nešto što je uznemiravalo njegovu tetku: odbijao je da poseti sve svoje nekadašnje prijatelje. Društvo ljudi koje poznaje postalo mu je odvratno. Tih dana prijatno se osećao samo u društvu neznanaca – usled čega mu je pomisao na posetu njegovoj „verenici“ bila dodatno primamljivija. Istina je, naravno, da se osećao pomalo nelagodno kad je krenuo za Irsku. Spremao se da bude bačen u krug potpunih neznanaca. Šta ako se ispostavi da je Anđela nepodnošljiva a da ipak zahteva da se uda za njega? Osim toga, i hrabrost mu je popustila. Šta ako se ispostavi da joj je porodica nezgodna? Ipak, teško je strahovati od nekoga ako znaš, na primer, prirodu i broj stomatoloških zahvata u njegovoj gornjoj i donjoj vilici, gde kupuje odeću (Anđela je oprezno izbegavala da pomene donji veš) i još mnogo čega drugog pride.

TROCKI PRETI KRONŠTADU

U Petrogradu vlada očajanje. Po manifestu koji je izdala sovjetska vlada, evakuacija grada odvija se uz mnogo nervoze i nestrpljenja. Trocki je naredio da se Kronštađ digne u vazduh pre nego što se preda.

Rano po podne prvog jula 1919. Major je bio udobno smešten u vozu koji je putovao iz Kingstauna ka jugu obalom Vikloua. Presavio je svoje novine tako da se vidi članak o tome kako je u Bostonu gospodin De Valera, govoreći o primirju potpisanom dva dana ranije, rekao da se njime stvara dvadeset novih ratova umesto jednog zvanično okončanog. Međutim, pročitavši to mračno predskazanje, Major je tek zevnuo i pogledao na sat. Uskoro će stići u Kilnalok. U Kingstaunu Teda Bara nastupa u ulozi Kleopatre, primetio je, film s Tomom Miksom daje se u bioskopu *Grafton*, dok u Tivoliju nastupa žongler „gotovo jedinstven po veštini ruku“. Još jedan naslov mu je privukao pažnju: SCENE SUBOTNJE VEČERI U DABLINU. ISPLJUVALI I PRETUKLI MLADE IRKINJE. Grupu od dvadeset do trideset mladih Irkinja, asistentkinja Ženske kraljevske avijacije iz Gormanstauna, napala je neprijateljski nastrojena rulja... Gurali su ih, maltretirali, šamarali dok su išle ulicom. Što li se to desilo, zapitao se Major. Ali pre nego što je našao odgovor, zadremao je.

„Zapravo jeste“, govorio je sada Major svojim saputnicima, „mada sam siguran da mi neće biti i poslednji. Iskreno da vam kažem, oženiću se jednom devojkom... Irkinjom.“ Zapitao se da li bi se Anđeli dopalo to što je opisuje kao „Irkinju“.

Ah, naravno, svi su mu uputili osmeh. To je, dakle, razlog. Pa zaista, trebalo je da pogode, vedro su govorili, da je tu u pitanju nešto više od odmora, naravno da jeste. Neka ih Bog blagoslovi i neka im podari srećan i dugovečan život...

Major je ustao, oduševljen njihovom ljubaznošću, i gospoda su takođe ustala da mu pomognu da spusti teški kofer od svinjske kože s pregrade za prtljag, te su ga tapšala po leđima i ponavljala mu lepe želje, dok su se dame stidljivo smeškale pri samoj pomisli na venčanje.

Voz je kloparao preko mosta. Major je uhvatio pogledom vodu koja je neometano tekla ispod njega, boje prozirnog ćilibara, kojom se može pohvaliti tako mnogo potoka u Irskoj. S obe strane uzdizale su se obale preplavljene divljim cvećem upletenim u dugačku sjajnu travu. Voz je usporio i počeo da mili, s vremena na vreme se trzajući. Duboko usečeno rečno korito protezalo se duž perona. Major se osvrnuo oko sebe pun iščekivanja, ali nije bilo nikog da ga sačeka. Anđela je u pismu napisala, staloženo i jasno kao i uvek, da će ga neko sačekati. A voz je (ponovo je pogledao na sat) čak zakasnio nekoliko minuta. U Anđelinom urednom, ujednačenom rukopisu bilo je nečeg što nije dozvoljavalo da se ne veruje u napisano.

Prošlo je nekoliko minuta i gotovo je otpisao nadu da će iko doći, kada se na peronu stidljivo pojavio jedan mladić. Bucmastog okruglog lica i naginjući glavu na jednu stranu, delovao je pomalo lukavo. Oklevao je malo, pa prišao, ispruživši ruku Majoru.

„Ti mora da si Anđelin momak? Mnogo mi je žao što kasnim. Trebalo je da te sačekam i tako to.“ Rukovao se s Majorom i povukao ruku, pa se njome počeošao po glavi. „Uzgred, ja sam Ripon. Mislim da si čuo za mene.“

„Pravo da ti kažem, i nisam.“

„Stvarno? Pa ja sam Anđelin brat.“

Anđela, koja je do detalja beležila šta se dešava u njenom životu, nikada nije pomenula da ima brata. Zabrinut, Major je krenuo za Riponom sa stanice i bacio svoj kofer, koji Ripon nije ponudio da mu ponese, na zadnji kraj kočije na koju se potom i sam popeo. Ripon je uhvatio uzde, prodrmao ih i jurnuli su niz vijugavu nepopločanu ulicu. Major je primetio da mladić na sebi ima dobro skrojeno odelo od tvida koje bi trebalo ispeglati; takođe mu ne bi škodila ni malo čistija kragna.

„Ovo je Kilnalok“, objavio je Ripon čudnim glasom nakon što su se neko vreme ćutke vozili. „Divan gradić. Zaista sjajno mesto.“

„Pretpostavljam da si ovde već neko vreme“, rekao je Major pokušavajući da razjasni Riponovo odsustvo iz pisama njegove sestre. „Hoću reći, valjda si se skoro vratio iz inostranstva?“

„Inostranstva?“, Ripon mu je uputio sumnjičav pogled. „Zapravo ne, nisam. Bojim se da nisam.“ Nakašljao se. „Pretpostavljam da ti je miris koji se ovde oseća čudan – zapaljeni treset, krave i tako to.“ Dodao je: „Znam da Anđela jedva čeka da te vidi. Mislim, svi smo... baš srećni.“

Major je posmatrao bele zidove kuća u Kilnaloku i krovove od škripljca; tu i tamo su muškarci i žene ćutke stajali na vratima ili sedeli na stepenicama i posmatrali ih kako prolaze. Poneki stariji muškarac podigao bi kapu.

„Bajno je ovo mesto“, ponovio je Ripon. „Brzo ćeš se navići na njega. Nešto dalje s desne strane nalaze se mansterska i lensterska banka... S leve strane je O'Marina piljarnica, a posle nje ribarnica, mi smo blizu mora, znaš... Tamo iza, gde ulica zaokreće, tu je kapela Naše Gospe kraljice nebeske, za ove što jedu ribu, naravno... Tu je i O'Konelova mesara sa svinjetinom, druga po kvalitetu...“ Čudno je, međutim, što nisu prošli ni pored jednog jedinog od nabrojanih mesta. Ili bar Major nije video ni traga od njih.

Na izlazu iz Kilnaloka malo je šta imalo da se vidi osim nekoliko trošnih kamenih koliba ispred kojih su se igrala bosonoga deca u poderanoj odeći. Kvočke su ključale po smeću, a vazduhom se širio miris gnjilih biljaka. Kad su stigli na vrh uspona, ugledali su bleđi odsjaj mora iznad pokrivača od livada i niskog rastinja. U vazduhu se osećao opori miris soli.

Dok je prepoznao ono što mu je obeležilo detinjstvo, Riponu se raspoloženje naglo popravilo, skoro do ushićenja (kao da je pripit, mislio je Major). Pokazujući na sredinu ravnog i praznog polja, rekao je Majoru da je baš na tom mestu pustio prvog zmaja; u žbunju gloga jednom je upućao zeca velikog kao buldog; u ambaru je doživeo iskustvo puno zadovoljstva sa seljančicom koja je u to vreme svake godine glumila devicu Mariju na božićnoj predstavi koju je priređivala Fineganova tekstilna radnja... i, da, u šumarku s druge strane ambara mladi gospodar Ripon bio je, dok su ga posmatrale sve sluge i sva „gospoda“ pristigla iz